

99-120 Piątek, ul. Szkolna 1
sppiatek@interia.pl.

tel./fax. : 24 7221195
<http://sppiatek.szkolnastrona.pl>

PORADNIK DLA NAUCZYCIELI DOTYCZĄCY PRACY Z UCZNIEM SPRAWIAJĄCYM TRUDNOŚCI WYCHOWAWCZE

*opracowany w ramach realizacji projektu „Szkoła Promująca Zdrowie”
w Szkole Podstawowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Piątku*

Piątek 2020r.

ZASADY PRACY Z UCZNIEM SPRAWIAJĄCYM TRUDNOŚCI WYCHOWAWCZE

1) Praca z uczniem sprawiającym trudności wychowawcze powinna opierać się na zasadzie demokratyzacji pracy wychowawczej, tzn. uczniowie powinni ponosić współodpowiedzialność za rekonstrukcję swojej osobowości prowadzącej do przestrzegania norm i zasad współżycia społecznego.

2) Aktywizacji zainteresowań uczniów sprzyja indywidualizowanie nauczania. Według zasady indywidualizacji w nauczaniu młodzieży sprawiającej trudności wychowawcze należy zmierzać przede wszystkim do rozwoju i wzmocnienia tych elementów osobowości dziecka, które mają zasadniczy wpływ na jego motywację. Podstawą indywidualizującej pracy w nauczaniu jest bardzo dobra znajomość ucznia. Respektowanie zasady indywidualizacji często zwiększa słabą wiarę

ucznia w jego możliwości osiągnięcia sukcesów szkolnych i dzięki temu wzmacnia jego motywację do nauki oraz chęć współpracy z nauczycielem.

3) Istotne też w pracy z młodzieżą sprawiającą trudności wychowawcze jest stopniowanie trudności – odpowiednie dostarczanie uczniowi zadań szkolnych (pod względem ilości, jak i stopnia trudności oraz właściwe używanie wzmocnień pozytywnych). Konieczne jest respektowanie wymienionej zasady, gdyż wynika ona przede wszystkim z faktu, że młodzież ta najczęściej wykazuje infantylny stosunek do stawianych jej zadań, zwłaszcza wymagającej długofalowej i systematycznej pracy. Zadania zbyt trudne lub związane z długą aktywnością uczniów, zwiększają ich negatywne postawy wobec nauki.

4) W pracy z uczniem sprawiającym trudności wychowawcze ważna jest również funkcja oceny szkolnej. Powinna ona stanowić bodziec zachęcający uczniów do działań. Zadaniem nauczyciela jest inspirowanie aktywności intelektualnej uczniów oraz stwarzanie, poprzez system nagród, warunków do jej uzewnętrzniania i uzyskiwania w ten sposób przez uczniów odpowiednich gratyfikacji.

5) Ważna w procesie nauczania osób sprawiających trudności wychowawcze jest zasada pomocy w nauce. Jest ona nastawiona na przywrócenie uczniowi wiary w możliwości uzyskania pomyślnych wyników w nauce i nadrobienia zaległości szkolnych. Istotne jest by uczeń przezwyciężył nieufność i niechęć do nauczyciela, a także do rówieśników.

Należy pomóc uczniowi przede wszystkim w:

- a) **przezwyciężaniu obawy przed kompromitacją, złą oceną;**
- b) **przezwyciężaniu niechęci i nienawiści do szkoły;**
- c) **poprawie interakcji z nauczycielami oraz kolegami w środowisku szkolnym;**
- d) **korygowaniu i wyrównywaniu zaniedbań dydaktycznych oraz wychowawczych;**
- e) **wzmacnianiu motywacji do nauki szkolnej;**
- f) **przyjęciu aktywnej, pozytywnej postawy wobec zadań życiowych.**

6) W nauczaniu uczniów sprawiających trudności wychowawcze należy też wziąć pod uwagę zasadę dominacji wychowania. Zakłada ona podporządkowanie wszelkich oddziaływań dydaktycznych celom wychowawczym. W trakcie nauczania należy rozwinąć właściwe postawy społeczne, sądy moralne stanowiące wewnętrzną siłę prowadzącą zachowanie ucznia we właściwym kierunku. Zasada ta podporządkowuje treści kształcenia wszechstronnemu rozwojowi ucznia w celu wzbogacenia jego osobowości oraz wytworzenia u niego gotowości przyjmowania tych treści, zainteresowania się nimi.

7) Kolejna zasada w nauczaniu uczniów sprawiających trudności wychowawcze dotycząca aktywizacji uczniów zakłada, że uczeń przyzwyczajony jest do życia pełnego ruchu, wrażeń, emocji, w związku z tym nauczyciel wychodzący naprzeciw potrzebom podopiecznego, stosuje na zajęciach metody i formy aktywizujące. Należą do nich m.in.:

- a) giełda pomysłów,
- b) burza mózgów,
- c) gry dydaktyczne (symulacyjne, inscenizacje),
- d) dramy,
- e) metody sytuacyjne,
- f) metody laboratoryjne,
- g) metody problemowe.

8) Praca z uczniem sprawiającym trudności wychowawcze powinna przebiegać w myśl zasady systematyczności, tj. konieczności planowego, konsekwentnego i systematycznego realizowania założeń edukacyjnych i wychowawczych.

9) W pracy z uczniem sprawiającym trudności wychowawcze należy również uwzględniać zasadę treści kształcących. Zwraca ona uwagę na eksponowanie w czasie procesu dydaktycznego tych treści nauczania, które w sposób szczególny kształtują u ucznia pozytywne cechy osobowości: wrażliwość, współczucie, prawdomówność, uczciwość, pracowitość, sumienność, kulturę osobistą.

Treści preferowane w nauczaniu uczniów sprawiających trudności wychowawcze powinny być zbliżone do codziennych problemów życiowych ucznia, skłaniać go do zastanawiania się nad własnym postępowaniem. Zasada ta wychodzi naprzeciw celom wychowawczym, zmierzającym do tego, aby uczeń sprawiający trudności zrozumiał istotę wartościowania moralnego oraz aby sądy moralne uczynił wewnętrznym nakazem swojego postępowania.

10) Kolejna zasada dotyczy nauczania zespołowego. Nauka w zespołach uczniowskich ma charakter uspołeczniający i stwarza dogodne warunki do generowania sytuacji interakcyjnych, które mobilizują uczniów do pozytywnej i celowej pracy. Przez organizowanie zespołów zaspokajają się naturalną potrzebę zrzeszania się uczniów, łączenia grupy przy równoczesnym nadawaniu pozytywnego i legalnego kierunku działania. Zespoły umożliwiają nauczycielom organizowanie procesu dydaktycznego z uwzględnieniem zainteresowań uczniów, poziomu uzdolnień, a także zaniedbań dydaktycznych oraz cech osobowości.

WSKAZÓWKI DO PRACY Z UCZNIAMI SPRAWIAJĄCYMI TRUDNOŚCI WYCHOWAWCZE

- 1) Pomoc uczniom mającym niepowodzenia szkolne w przygotowaniu ich do pełnego uczestnictwa w życiu grupy dzieci. Takie osoby, na skutek trwałych, nieodwracalnych niepowodzeń, tracą możliwość opanowania podstawowych wiadomości i umiejętności, które potrzebne są do aktywnego udziału w życiu społecznym.
- 2) Ukierunkowanie aktywności ucznia poprzez stworzenie warunków do rozwoju zainteresowań, wzmacnianie poczucia własnej wartości, samooceny, odpowiedzialności za własne działania.
- 3) Pomoc w nawiązywaniu pozytywnych kontaktów społecznych z rówieśnikami.
- 4) Modyfikowanie wzorów zachowań, wskazywanie innych, alternatywnych i adekwatnych do wymagań konkretnych sytuacji wychowawczych.
- 5) Promocja zdrowego stylu życia (profilaktyka uzależnień).
- 6) Włączenie uczniów sprawiających trudności wychowawcze do zajęć z zakresu strategii radzenia sobie ze stresem, treningów zastępowania agresji, treningów umiejętności społecznych.
- 7) Wprowadzenie zajęć alternatywnych do zachowań ryzykowanych młodzieży – odpowiadających zainteresowaniom uczniów.

Najważniejsze są działania umożliwiające przezwyciężenie niechęci dziecka do nauczyciela, do szkoły, umacnianie wiary we własne siły, zapewnienie poczucia bezpieczeństwa w grupie, ochrona przed wyśmiewaniem niewiedzy, pomoc w nadrobieniu braków, wytworzenie pozytywnej motywacji. Istotne jest uwzględnienie odrębnych typów układu nerwowego, odrębnych stylów pracy i opóźnień, które często przejawia młodzież sprawiająca trudności wychowawcze.

Priorytetowe w nauczaniu jest tu podporządkowanie działań dydaktycznych celom wychowawczym. Należy dążyć do tego poprzez uaktywnianie ucznia, rozbudzanie potrzeb intelektualnych itp. Ważne jest uproszczenie i ułatwienie materiału, zbadanie luk w wiadomościach i uzupełnienie ich, dostosowanie zadań do możliwości poznawczych, aby umożliwić sukces edukacyjny, który jest koniecznym warunkiem aktywizacji i motywacji. Spośród treści eksponowane powinny być te elementy, które mają szczególne znaczenie w tworzeniu pozytywnych cech charakteru ucznia, pracowitości, sumienności.

W nauczaniu dzieci sprawiających trudności wychowawcze podkreśla się wartość zasady nauczania zespołowego, gdyż w nauczaniu zespołowym „uczniowi „trudnemu” inni ludzie (a w tym wypadku rówieśnicy) wyświadczają pomoc, która może pobudzić u niego zachowania prospołeczne. (...) zasada ta służy do obudzenia u ucznia wiary w innych ludzi.” Poprzez współpracę w zespole wychowankowie mogą się uczyć jeden od drugiego oraz jeden drugiego, przekonując się przy tym, że ich myśli, wiedza i umiejętności mają konkretną wartość – ujawniają więc więcej pomysłów i wykazują więcej aktywności.

Praca w grupach ma być zatem skuteczną drogą do stworzenia pozytywnych postaw społecznych. Dla dzieci sprawiających trudności wychowawcze konieczne są ponadto zadania, które nadają się do wykonania w krótkim czasie, aby dziecko widziało efekt, następnie można przejść do zadań coraz bardziej pracochłonnych i czasochłonnych.

W pracy z uczniami należy również odpowiednio dobierać strategie uczenia. Uczniowie o silnym typie układu nerwowego lepiej uczą się zgodnie ze strategią eksponującą i problemową; przy słabym typie lepsze są – strategia eksponująca i operacyjna. Uczniowie mało zdolni wymagają strategii operacyjnej, przy czym lepiej uczą się według z góry nakreślonego schematu czynności.

Uczniowie o wysokim poziomie neurotyczności wysokie wyniki osiągają w strategii operacyjnej i asocjacyjnej, która zbliżona jest do podającegogo toku pracy; uczniowie o niskiej neurotyczności – w strategii eksponującej i problemowej.

Powtórzenia, w przypadku młodzieży sprawiającej trudności wychowawcze powinny następować jak najszybciej po przyswojeniu materiału, szczególnie pierwsze powtórzenie powinno być po krótkiej przerwie, gdyż w pierwszym stadium uczenia się zapominanie jest najszybsze.

Pozytywnie na efekty nauczania wpływają także informacje o wynikach.

W zasadzie indywidualizacji podkreśla się jednak zarówno pozytywne strony, jak i zdecydowane mankamenty. W kształceniu jednostkowym, na przykład – uczeń indywidualnie realizuje przydzielone zadania w odpowiednim tempie i w odpowiedni sposób, pozostając pod kierunkiem nauczyciela – ma miejsce znakomita indywidualizacja ale brak gwarancji efektów kształcenia, a ponadto duże są koszty takiego systemu. W nauczaniu zbiorowym natomiast – w systemie klasowo-lekcyjnym – przy heroicznych nawet wysiłkach nauczycieli pragnących indywidualizować nauczanie w ramach tej formy organizacyjnej, efekty indywidualizacji bywają znacznie ograniczone. Warto zaznaczyć, że w systemie klasowo-lekcyjnym, mimo prób różnicowania zadań, wprowadzania pracy w grupach, nauczania programowanego, czy wprowadzania do klas nauczycieli asystentów, którzy zajmują się indywidualnie uczniami, można mówić o znacznym ograniczeniu możliwości dostosowania treści, procesu, metod nauczania do cech indywidualnych uczniów.

METODY PRACY Z UCZNIEM SPRAWIAJĄCYM TRUDNOŚCI WYCHOWAWCZE

Metody pracy z uczniem sprawiającym trudności wychowawcze można podzielić ze względu na środki, jakimi posługuje się wychowawca w realizacji zadań. Są to cztery rodzaje środków:

- 1) walory osobiste własne lub innych osób (wpływ osobisty),
- 2) sytuacje społeczne,
- 3) grupy formalne i nieformalne
- 4) elementy kultury.

1. ODDZIAŁYWANIA ZA POMOCĄ OSOBISTYCH WALORÓW

Wpływ osobisty – metody te wymagają takiego zachowania się wychowawcy, które inspirowanie ucznia do wykonywania odpowiednich reakcji naśladowczych. Im silniej reaguje wychowanek na zachowanie nauczyciela, tym większa szansa, że wytworzy się między nimi więź wewnętrznej zależności. W dalszej fazie uczeń powinien zaakceptować te walory wychowawcy, których na razie sam osiągnąć nie potrafi, ale pragnie je osiągnąć. Metody te wymagają od wychowawcy nie tylko rzeczywistych starań o dobro wychowanka, potrzebne jest również odpowiednie, choć dyskretne i nie sentymentalne manifestowanie aprobaty. Do metod wpływu osobistego należą:

- a) **Metoda przykładu własnego**, polega ona na odwzorowywaniu przez wychowanka postępowania wychowawcy. Chodzi tutaj o naśladowanie nie tylko cech zewnętrznych, ale poglądów, przekonań i postaw. Naśladowanie oznacza zarówno odwzorowywanie jak i modelowanie oraz identyfikację z modelem;
- b) **Metoda doradzania wychowawczego**, czyli stwarzanie przez wychowawcę odpowiednich sytuacji, w których podopieczny będzie oczekiwał od niego rad, wskazówek i propozycji postępowania. Wymaga to istnienia wewnętrznego związku między nauczycielem, a uczniem. Integralnym elementem doradzania jest odpowiednia krytyka zachowań wychowanka;
- c) **Metoda przekonywania**, sposób kształtowania i przekształcania przekonań wychowanka o rzeczywistości. Rezultaty tej metody zależą od czterech czynników: cech ucznia, cech nauczyciela, rodzaju argumentów oraz sytuacji, w jakich odbywa się przekonywanie.

2. ODDZIAŁYWANIA SYTUACYJNE

Metody oddziaływania sytuacyjnego, polegają na manipulowaniu sytuacjami i ich poszczególnymi elementami, aby przyczyniły się one do wykonania określonych zadań. Manipulowanie polega na wprowadzaniu i utrzymywaniu takich zmian sytuacji, które eliminują niepożądany wpływ na ucznia i są zgodne z życzeniami wychowawcy. Polega to również na organizowaniu odpowiednich nowych sytuacji, w zależności od danych potrzeb.

Do metod opartych na wpływie sytuacji zalicza się:

- a) **Metodę organizowania doświadczeń uczących wychowanka**, polega ona na stwarzaniu takich sytuacji, w których pożądane zachowania wychowanka wywołują naturalne następstwa dodatnie, a zachowania niepożądane powodują naturalne następstwa ujemne. Źródłem kar i nagród jest sytuacja, w której znajduje się uczeń. Metoda ta kształtuje takie normy postępowania, praw i obyczajów społeczności wychowanka, aby jego czyny sprzeczne z tymi zasadami były piętnowane przez społeczność, zaś postępowanie zgodnie z nimi – aprobowane.
- b) **Metodę nagradzania i karania wychowawczego**, możemy również nazwać metodą dyscyplinowania. Chcąc skutecznie operować karą i nagrodą trzeba znać aktualne potrzeby i dążenia uczniów, a także brać pod uwagę sytuację w jakiej odbywa się

karanie i nagradzanie. Metoda ta stanowi pomocniczy, a nie zasadniczy sposób oddziaływań wychowawczych.

- c) **Metodę uświadamiania skutków zachowań** – jej podstawą jest prawidłowość zgodnie z którą, wyobrażanie sobie przez człowieka następstw swego postępowania, przez porównywanie go z dotychczasowymi doświadczeniami, wpływa na formy aktualnej i przyszłej aktywności jednostki. Uświadomienie wychowankom skutków różnych zachowań zawsze musi odwoływać się do takich konsekwencji, które mają dla nich wartość nagrody lub kary.

Podsumowując, manipulowanie sytuacjami polega głównie na:

- 1) wprowadzaniu zmian do istniejących sytuacji tak, aby ich wpływ na ucznia był zgodny z tym, czego oczekują wychowawcy;
- 2) utrzymywaniu tych elementów sytuacji, które wywierają określony wpływ na podopiecznego;
- 3) organizowaniu odpowiednich, nowych sytuacji, w zależności od potrzeb ucznia i celów wychowawczych.

Oddziaływania poprzez wpływ sytuacyjny służą zarówno likwidowaniu przyczyn niedostosowania, jak też wywołaniu odpowiednich zmian w osobowości wychowanka oraz utrwalaniu rezultatów resocjalizacji.

POWSZECHNY WPLYW RÓŻNYCH GRUP SPOŁECZNYCH NA ZACHOWANIA I OSOBOWOŚĆ UCZNIA

Zależność jednostki od grupy może mieć charakter zewnętrzny lub wewnętrzny. Grupa wywiera na swoich członków tym większy wpływ, im bardziej stanowi dla nich grupę odniesienia, a nie tylko grupę przynależności. Grupa tym bardziej może być środkiem wspomagającym wychowanie, im bardziej wiąże młodzież zależnością wewnętrzną. Wyróżniamy tutaj następujące metody:

- a) **Metoda samorządu i zarządzania**, jest to sposób postępowania zakładający doprowadzenie ucznia do samodzielnego i świadomego kierowania swoim postępowaniem i do samodyscypliny.
- b) **Metoda kształtowania celów, norm i struktury grupy**, polega ona na zwiększaniu wpływu grupy na wychowanków, prowadzącą do uwewnętrzniania przez nich wartościowych celów grupy. Dokonuje się to poprzez przyjęcie tych celów grupy, które nie są sprzeczne z celami wychowawcy i podsuwanie grupie nowych atrakcyjnych celów konstruktywnych w atrakcyjnej formie. Kształtuje się także normy i przekształca dawne.
- c) **Metoda podnoszenia spójności i prestiżu grupy**, polega na zwiększaniu możliwości zaspokajania potrzeb wychowanków poprzez: tworzenie grup elitarnych, przyjmowanie do nich nowych członków, zmianę cech grupy aby w większym stopniu zaspokajała potrzeby członków oraz podnoszenie jej atrakcyjności.

WYCHOWUJĄCA ROLA KULTURY

Kultura rozumiana jest jako całość, na którą składają się wzory zachowań i wytwory przyswojone przez ludzi w toku ich rozwoju społecznego. Do tych metod zalicza się między innymi:

- a) **Metodę zespołową** – uczniów dzieli się na małe 3-6 osobowe zespoły pracujące nad wspólnym problemem.
- b) **Metodę problemową**, która polega na kierowanym rozwiązywaniu problemów przez uczniów.
- c) **Metody aktywizujące pracę uczniów**, wykorzystują one zainteresowania i spontaniczną aktywność uczniów, są to np. metoda projektów, „burza mózgów”, „śniegowa kula”, metaplan, drama, symulacja, dyskusja, metoda wolnych skojarzeń.
- d) **Metodę indywidualnych przypadków**, polegającej na analizie jednostkowych losów wychowanka, uwikłanych w określone sytuacje wychowawcze. Jest to metoda gruntownego poznania, jego potrzeb, opinii i postaw, potrzeba do indywidualizowania oddziaływań wychowawczych.
- e) **Metodę organizowania sportu i rekreacji**, ponieważ ruch, jako środek wychowawczy jest czynnikiem pobudzającym dynamikę rozwojową, kształtującym osobowość. Również poprzez zabawy i ćwiczenia ruchowe uczeń lepiej adaptuje się do życia, zdobywa wiarę we własne możliwości, pokonuje obawę i wewnętrzne opory, cieszy się osiągnięciami.

W procesie pracy z dziećmi niedostosowanymi społecznie zawsze istnieje konieczność jednoczesnego posługiwania się wszystkimi wymienionymi metodami, choć w różnym zakresie, w zależności od indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia.

REALIZACJA ZAJĘĆ EDUKACYJNYCH W PRACY Z UCZNIEM SPRAWIAJĄCYM TRUDNOŚCI WYCHOWAWCZE

STWARZANIE KREATYWNYCH WARUNKÓW UCZENIA SIĘ: Zapoznanie uczniów z metodami postępowania. Stosowanie metod wspomagających kreatywność uczniów. Zachęcenie uczniów do ukazania potencjału intelektualnego.

KSZTAŁTOWANIE MOTYWACJI DO PRACY- Nauczyciel powinien wpływać na zachowanie ucznia przez zmianę jego opinii, ocen emocjonalnych i ustosunkowań – wówczas kształtuje jego motyw do pracy.

ZWIĘKSZANIE MOŻLIWOŚCI POZNAWANIA OTOCZENIA - Włączanie uczniów w działania na rzecz społeczności szkolnej i lokalnej.

POPRAWIENIE UMIEJĘTNOŚCI PODEJMOWANIA DECYZJI PRZEZ UCZNIA,

PROWADZĄCYCH DO WYPRACOWANIA PRZEZ NIEGO WŁASNEGO SYSTEMU WARTOŚCI- Kształtowanie refleksyjności uczniów, myślenia problemowego i perspektywicznego. Pomoc uczniom w konstruowaniu racjonalnych planów życiowych adekwatnych do możliwości i warunków osobistych uczniów. Pokazywanie uczniom sposobów samorealizacji poprzez umożliwienie ustrukturyzowania i uhierarchizowania systemu wartości, a także pomoc w wartościowaniu obiektów.

ROZWIĄZYWANIE ZADAŃ SZKOLNYCH PRZEZ UCZNIA ZE ŚWIADOMOŚCIĄ ETAPÓW POSTĘPOWANIA- Zaznajomienie uczniów z etapami postępowania i egzekwowanie wykonania zadań.

ŚWIADOMOŚĆ KSZTAŁTOWANIA WŁASNEGO SYSTEMU WARTOŚCI POPRZEZ PODEJMOWANIE DECYZJI - Umiejętne i świadome podejmowanie decyzji. Umiejętność realizacji określonych zadań. Uświadomienie uczniom ich systemu wartości i skonfrontowanie ich z przyjętym w społeczeństwie systemem wartości. Wdrażanie uczniów do zachowań moralnych. Ukazywanie sposobów budowania osobistych hierarchii wartości prowadzących do stabilnej tożsamości osobowej, do dojrzałej osobowości interpersonalnej i pożądanych postaw aksjologicznych.

STOPNIOWANIE TRUDNOŚCI - Dostosowanie trudności zadań do poziomu intelektualnego ucznia.

UTRWALANIE OSIĄGNIĘĆ - Utrwalenie efektów uzyskanych w toku edukacji.

Podsumowując działania skierowane na dziecko sprawiające trudności wychowawcze, należy je rozumieć jako pewną ofertę aksjologiczną, wychowywanie i kształtowanie osobowości młodzieży do podstawowych wartości moralnych, ogólnoludzkich, a zatem normatywnych, stanowiących grunt do tworzenia się odpowiednich przekonań i postaw zapewniających prawidłowe przystosowanie dziecka do życia społecznego. Poszukiwanie i przeżywanie wartości, ich wbudowanie w strukturę osobowości determinuje właściwe kształtowanie się mechanizmów kontroli wewnętrznej oraz rozwijanie poczucia odpowiedzialności niezbędnego także do pełnienia konstruktywnych ról społecznych i realizacji bliższych czy dalszych celów życiowych, dzięki którym egzystencja każdego człowieka nabiera właściwego sensu i znaczenia, możliwa jest również „wiara w heroizm i istotę ludzkich poszukiwań, nowych odkryć, a także sens uczciwego, zgodnego z normami moralnymi zwykłego, ale godnego życia”.

PROBLEM POSTĘPOWANIA Z DZIECKIEM NADPOBUDLIWYM

Ponieważ nadpobudliwość jest częstym i poważnym problemem uczniów sprawiających trudności wychowawcze, nie sposób pominąć zaleceń dotyczących nauczania dzieci nadpobudliwych.

Przed wszystkim należy ograniczać zamieszanie i chaos wokół dziecka, tworzyć świat „przewidywalny” i „bezpieczny”, jasno formułować wymagania i polecenia, wyznaczać kolejność działań, porządkować środowisko dziecka – zarówno, jeśli chodzi o porządek, wystrój miejsc, jak i o poziom hałasu, organizację zajęć, poziom relacji interpersonalnych. W opracowaniach czytamy, że: *„dziecko nadpobudliwe sprawia wrażenie zagubionego w nadmiarze docierających do niego spraw, poleceń i informacji. Potrzebuje spójnych reguł, dokładnego planowania tego, co ma robić oraz jasnych oczekiwań ze strony dorosłych, a także ustalonych konsekwencji swoich zachowań – nagród, pochwał i ponoszenia skutków nieprzestrzegania obowiązujących reguł.”*

Aby dzieci nadpobudliwe mogły się uczyć i korzystać maksymalnie z lekcji w klasie muszą przebywać wśród uczniów spokojnych i pod ich kontrolą. Za wszelką cenę należy dążyć do tego, aby każde powierzone im zadanie i czynności doprowadzone były do końca. Dziecko nadpobudliwe musi być pod ciągłą kontrolą nauczyciela – najlepiej, jeśli siedzi w pierwszej ławce. Nie może być nagle „wyrwane” do odpowiedzi, ponieważ często jest zajęte czymś innym. Należy je poinformować, o czym mówi się na lekcji, i dopiero wtedy zadać mu pytanie.

W postępowaniu z dziećmi nadpobudliwymi podczas lekcji zaleca się.:

- Dostosowanie wymagań do potrzeb i możliwości dziecka, nauka w mało licznych klasach, przy stałym nadzorze pedagogicznym nauczyciela.
- Ustawienie ławki dziecka nadpobudliwego bliżej biurka nauczyciela, w pewnym oddaleniu od innych dzieci.
- Wydawanie krótkich instrukcji, złożonych ze zrozumiałych dla dziecka zdań, powtarzanie instrukcji tak często, jak jest to potrzebne.
- Nakłanianie dziecka do powtórzenia instrukcji w celu rozwijania umiejętności słuchania i zapamiętywania,
- Utrwalanie i systematyzowanie wiedzy, pokazywanie związku nowych wiadomości z już posiadanymi.
- Informowanie dziecka o tym, że komunikuje się najważniejsze wiadomości poprzez używanie kluczowych zdań typu: „to jest ważne, musisz mnie wysłuchać”.
- Organizowanie pracy dziecka według jasnych zasad, sprowadzających się do zaleceń:
 - 1) siedź w wyznaczonym miejscu,
 - 2) zajmuj się swoim zadaniem i niczym innym,
 - 3) patrz na osobę wspomagającą w pracy lub na wykonywane zadanie,
 - 4) słuchaj- nie przerywając- tego, co się do ciebie mówi,

5) pracuj tak długo, póki zadanie nie będzie zakończone

Ważne jest również dostosowanie form sprawdzania wiedzy do możliwości dziecka nadpobudliwego, a więc częstsze sprawdzanie ustne, skracanie prac pisemnych.

KLASOWY PLAN ZACHOWANIA

Dla każdego nauczyciela praca z młodzieżą sprawiającą trudności wychowawcze to prawdziwe wyzwanie. By radzić sobie z problemami konieczne jest opracowanie i wdrożenie reguł jasno określających granice zachowania, zapewniających dobre warunki do nauki i bezpieczeństwa.

Opracowanie klasowego planu zachowania jest metodą ustalenia zasad, określających współpracę NAUCZYCIEL – UCZNIOWIE. Jego celem jest osiągnięcie z młodzieżą porozumienia dotyczącego:

- podstawowych i nie podlegających dyskusji praw członków grupy;
- podstawowych obowiązków, nie będących w sprzeczności z prawami; - koniecznych zasad zapewniających formalną ochronę praw i ponoszenia odpowiedzialności w przypadku ich złamania;
- konsekwencji wynikających z wyboru jakiegoś zachowania; - wsparcia i zachęty dla jakiegoś zachowania.

Prawo jest oczekiwaniem tego jak powinno być. Dlatego też potrzebne są **zasady i konsekwencje**. Ważne jest podkreślenie, że prawa i obowiązki tworzą nierozzerwalną całość.

ZASADY

Istotnym elementem klasowego planu zachowania jest ustalenie i opisanie obowiązujących zasad klasowych.

W tym celu wychowawca omawia z uczniami kwestie dotyczące tego:

- co dają nam zasady;
- co by było, gdyby zasady nie istniały;
- co sprawia, że zasada jest sprawiedliwa i użyteczna;
- co stanie się, gdy zasada zostanie złamana.

Zasady powinny być:

- najprostsze;
- zgodne z zasadami ogólnoszkolnymi;
- wyrażone w sposób pozytywny; - powinno ich być niedużo.

Nad stworzeniem klasowego planu zachowania z młodzieżą pracują wychowawca oraz wychowawca wspomagający. Pracę należy zacząć od podzielenia się obawami dotyczącymi zachowania i jego wpływu na uczenie się.

Poprzez dyskusję grupową nauczyciele powinni zachęcić młodzież do zastanowienia się nad wspólnymi grupowymi potrzebami i celami. Istotne tutaj wydają się:

- poważne traktowanie uwag uczniów;
- właściwa ocena wkładu młodzieży tworzącej umowę klasową;
- ustanowienie podstawy, dzięki której racjonalnie mogą działać zasady klasowego zachowania.

Niezbędnym przy opracowaniu klasowego planu zachowania będzie „KONTRAKT KLASOWY”.

PRAWA

Opracowując spis praw należy koncentrować się na fundamentalnych prawach, nie podlegających dyskusji:

- prawo do szacunku i sprawiedliwego traktowania;
- prawo do uczenia się bez przeszkadzania ze strony innych;
- prawo do czucia się bezpiecznym i bycia bezpiecznym.

KONSEKWENCJE

Klasowy plan zachowania musi zawierać również konsekwencje, czyli następstwa nieodpowiedniego zachowania.

Uczniowie mogą je postrzegać jako coś negatywnego. Młodzież musi mieć świadomość tego, czemu one służą. Ważne jest by konsekwencje były:

- powiązane z zachowaniem;
- proporcjonalne do przewinienia;
- czegoś uczyły;
- powiązane z „naprawianiem i odbudowywaniem”;
- odróżniane od zasad;
- zróżnicowane – konsekwencje natychmiastowe i odroczone - nieuchronne.

Uczniowie powinni wiedzieć, że konsekwencje pojawiają się gdy zachowują się nieodpowiedzialnie lub gdy wybierają zachowania naruszające prawa innych.

Klasowy plan zachowania służy wspieraniu uczniów, którzy chcą zmieniać swoje zachowania. Dlatego wymaga wspólnej pracy wychowawcy i uczniów. Istotnym czynnikiem jest to, by promować oczekiwane zachowania i upewniać się, że zachowanie całej klasy zmierza w kierunku określonym przez opracowany plan.

POSTĘPOWANIE Z „TRUDNYMI” UCZNIAMI PODCZAS LEKCJI

Konsekwentne, systematyczne i cierpliwe działania nauczycieli zmierzać będą do rozwiązywania trudności wychowawczych. W przypadku występowania zachowań niewłaściwych należy stosować następującą kolejność czynności wobec trudnych uczniów.

1. Indywidualne rozmowy z nauczycielem.

Nauczyciel mający zajęcia z klasą w trakcie lekcji odnotowuje w zeszycie uwag imiona i nazwiska uczniów sprawiających podczas lekcji kłopoty. Dotyczy to takich zachowań jak:

- niewykonywanie poleceń; - chodzenie po sali;
- wyzywanie kolegów;
- brak współpracy;
- przekrzykiwanie się;
- słuchanie muzyki; - odbieranie telefonów; - spóźnianie.

Bezpośrednio po lekcji nauczyciel mający zajęcia z klasą przeprowadza z uczniem **rozmowę**. Omawia z nim zachowanie i ustala zasady dalszej współpracy. Odwołuje się do podstawowych praw, jakie mają wszyscy uczniowie w klasie (szczególnie prawo do uczenia się i zdobywania wiedzy), zapisuje w zeszycie uwag to, co zostało ustalone.

2. Rozmowa nauczyciela z uczniem w obecności wychowawcy lub wychowawcy wspomagającego.

W przypadku trzykrotnego powtórzenia się zachowań niewłaściwych (rozmowy, wyzwiska, słuchanie muzyki, lekceważenie poleceń) ma miejsce interwencja uzupełniająca – spotkanie wychowawcy, nauczyciela przedmiotu i ucznia – po lekcji. Celem spotkania jest wyjaśnienie niepokojących kwestii.

Konieczne jest w tej sytuacji wyciągnięcie konsekwencji. W tym celu wychowawca wykorzystuje INDYWIDUALNĄ KARTĘ ODPOWIEDZI UCZNIA.

INDYWIDUALNA KARTA ODPOWIEDZI UCZNIA

.....
(Data)

.....
(Imię i nazwisko ucznia)

.....
(Imię i nazwisko nauczyciela)

.....
(Klasa)

.....
(przedmiot)

WYPOWIEDZI UCZNIA

1. Jakie moje zachowania były niezgodne z klasowymi zasadami?

2. Jakie były powody, dla których tak się zachowałem?

3. Jak mogę pracować nad swoim zachowaniem?

Uwagi nauczyciela

.....

.....
(podpis ucznia)

(podpis nauczyciela) (podpis wychowawcy)

3. Radzenie sobie w sytuacji kryzysowej – odizolowanie ucznia.

Nauczyciel prowadzący zajęcia wyprasza z sali ucznia, który swoim zachowaniem w sposób istotny zagraża bezpieczeństwu innych, niewłaściwie ich traktuje lub uniemożliwia prowadzenie lekcji.

Podczas separacji ucznia należy kontrolować. W sytuacjach kryzysowych nauczyciel może liczyć na pomoc innych nauczycieli i dyrekcji szkoły. Odizolowanie ucznia musi być odnotowane w zeszycie uwag.

Koniecznym jest stworzenie OGÓLNOSZKOLNEGO PLANU IZILOWANIA UCZNIÓW W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH. Musi istnieć procedura działania pozwalająca nauczycielowi wyprosić ucznia z klasy.

DROGI ROZWIĄZYWANIA Z UCZNIEM JEGO PROBLEMÓW I TRUDNYCH SYTUACJI

Jednym z wielu zadań nauczyciela jest przekonanie ucznia sprawiającego kłopoty do zmiany zachowania w pożądaný sposób. W takiej sytuacji należy wykorzystać siłę perswazji nauczycieli i wychowawców, jak również istniejącą hierarchię władzy.

Trudne sytuacje wychowawcze można rozwiązywać poprzez:

- Indywidualne rozmowy z nauczycielem.
- Spotkanie wychowawcy, nauczyciela i ucznia.
- Rozmowę z pedagogiem lub terapeutą.
- Rozmowę z dyrektorem szkoły.
- Komisję wychowawczą.
- Systematyczną kontrolę zachowania ucznia – cotygodniowe spotkania z pedagogiem lub terapeutą.
- Pisemne sformułowanie zastrzeżeń wobec ucznia w formie pisemnego powiadomienia rodziców.

1. Indywidualne rozmowy z nauczycielem

Spotkanie nauczyciela z uczniem po lekcji ma celu:

- omówienie niepokojących kwestii dotyczących niewłaściwego zachowania;
- przypomnienie zasad zachowania;
- spisanie w zeszycie tego, co zostało ustalone.

2. Spotkanie wychowawcy, nauczyciela przedmiotu i ucznia.

Interwencja uzupełniająca, która ma formę spotkania z uczniem po lekcji ma miejsce w przypadku trzykrotnie powtarzającego się zachowania niepożądanego. Konieczne jest wykorzystanie *Indywidualnej karty wypowiedzi ucznia*.

Jeśli uczeń nie zostanie po lekcji lub nie stawi się na umówione spotkanie w celu omówienia zachowania lub poniesienia jego konsekwencji, ważne jest by rozmowa interwencyjna ostatecznie doszła do skutku. Należy zakomunikować uczniowi jej nieuniknioną, nawet jeżeli nastąpi ona dopiero po kilku dniach.

3. Rozmowa z pedagogiem szkolnym lub nauczycielem terapeutą.

Nauczyciele mogą liczyć na pomoc pedagoga szkolnego lub nauczyciela terapeuty. Dotyczy to problemów, których nie można rozwiązać drogą rozmów interwencyjnych bądź jeżeli dotychczasowe rozmowy nie dały efektu.

W trakcie tego spotkania biorącym w nim udział pedagog lub terapeuta oraz uczeń przedstawiają swoją wersję tego, czego dotyczy problem. Ważne jest, aby efektem rozmowy było spisanie KONTRAKTU WYCHOWAWCZEGO.

4. Rozmowa z dyrektorem szkoły.

W przypadku braku zmian w zachowaniu pomimo podjęcia dotychczasowych działań, wychowawca lub pozostali nauczyciele mogą prosić o pomoc dyrektora szkoły, który przeprowadzi z uczniem rozmowę dyscyplinującą. Wychowawca odnotowuje przyczynę i datę rozmowy w zeszycie uwag.

5. Komisja wychowawcza.

Jeżeli trudne zachowania ucznia powtarzają się należy wychowawca organizuje spotkanie komisji wychowawczej, w której skład wchodzi: pedagog szkolny, wychowawca, rodzice (opiekunowie), kurator ucznia oraz uczeń. W trakcie rozmowy o wszystkich problemach informowani są rodzice oraz kurator. Uczeń podejmuje postanowienia dotyczące zmian w zachowaniu. Wszystko zostaje opisane w obowiązującym w szkole formularzu.

6. Systematyczna kontrola zachowania.

Konsekwencją rozmowy w ramach komisji wychowawczej może być założenie ZESZYTU ZACHOWANIA, w którym nauczyciele oceniają zachowanie ucznia po każdej lekcji. Raz w tygodniu uczeń obowiązany jest przedstawić notatki z zeszytu pedagogowi szkolnemu lub terapeutce.

7. Pisemne sformułowanie zastrzeżeń wobec ucznia w formie pisemnego powiadomienia rodziców (opiekunów).

W przypadku całkowitego braku zmian w zachowaniu ucznia, pedagog szkolny lub wychowawca klasy mogą powiadomić o tym fakcie rodziców (opiekunów) w formie pisemnej. Informują opiekunów o problemach i ewentualnej potrzebie kontaktów.

TEMATYKA GODZIN WYCHOWAWCZYCH

Godziny do dyspozycji wychowawcy stanowią cenną okazję do mówienia o wartościach mogących być fundamentem ludzkiego życia. Dobre przygotowanie zajęć ułatwi kontakt i współpracę z uczniami. Stanie się skutecznym czynnikiem oddziaływania wychowawczego. Podjęcie pewnych tematów wydaje się być szczególnie istotne w pracy z młodzieżą sprawiającą trudności wychowawcze.

Proponowana tematyka godzin do dyspozycji wychowawcy:

1. Nasze prawa i obowiązki.
2. Zasady zachowania i konsekwencje.
3. Rozwiązywanie problemów w naszej klasie.
4. Integracja zespołu klasowego.
5. Przyjaźń.
6. Wyrażanie szacunku.
7. Znaczenie rodziny.
8. Radzenie sobie w sytuacjach trudnych.
9. Postawy wobec ludzi niepełnosprawnych.
10. Tolerancja.
11. Stereotypy.
12. My i inni.
13. Jak sobie radzić ze stereotypami.
14. Przeciwdziałanie przemocy.
15. Konsekwencje uzależnień.
16. Empatia i pomoc potrzebującym.
17. Uzależnienie od alkoholu.
18. Potrzeba miłości.
19. Miłość i odpowiedzialność.

LITERATURA:

- Czapow Cz., Jedlewski S., *Pedagogika resocjalizacyjna*, PWN, Warszawa, 1971.
- Dudziak U. *Wychowanie w klasie szkolnej*. WSiP Warszawa ,2002.
- Elliot J., Place M. *Dzieci i młodzież w kłopotcie*. WSiP Warszawa, 2000.
- Fontana D., *Psychologia dla nauczycieli*, przeł. M. Żywicki, Zysk i S-ka, Poznań, 1998.
- Konopczyński M., *Twórcza resocjalizacja. Wybrane metody pomocy dzieciom i młodzieży*, Editions Spotkania System, Warszawa, 1996.
- Lipkowski O., *Resocjalizacja*, WSiP, Warszawa, 1976.
- MEN, *Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Materiały szkoleniowe, cz. II, Warszawa, 2010.
- Makowski A., *Ortopedagogika dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa, 1992, Wyd. II.
- Marek-Ruka M., *Niepowodzenia szkolne a niedostosowanie społeczne młodzieży*, Nasza Księgarnia, Warszawa, 1976.
- www.ppp-bielsk.pl/attachments.
- Pospiszyl K., *Resocjalizacja. Teoretyczne podstawy oraz przykłady programów oddziaływań*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa, 1998.

Opracowała:
Monika Kaczorkiewicz
koordynator projektu
Szkoła Promująca Zdrowie